

IMENOVANJA I PREIMENOVANJA NASELJENIH MJESTA

Mijo Lončarić

edan od značajnih onomastičkih problema jesu imenovanja i preimenovanja naseljenih mjesta. Ona su predmet ovoga članka prvenstveno s gledišta promjena u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Prema podacima u *Knjizi VII, Stanovništvo, Popisa stanovništva i stanova 1971.*¹ u razdoblju od 23 godine, od 1948. do 1970, evidentirano je u Jugoslaviji 4400 različitih promjena imena naseljenih mjesta, odnosno 14,3% svih mjesta doživjelo je u imenu neku promjenu. Iz ovoga se podatka vidi kakvih je razmjera pojava o kojoj će biti riječi. Razmatrat će se u prvom redu pojave u razdoblju koje je već navedeno, i to iz praktičnih razloga, jer za to vrijeme postoji evidencija svih promjena ojkonima² u Jugoslaviji. Naravno, ne možemo se ograničiti samo na promjene u tome razdoblju. Na primjer, od 1945. godine do 1948. bilo je također dosta promjena, ali o njima ne postoji sređena evidencija.

U ovome radu razmatraju se ojkonimi onih naseljenih mjesta, samostalnih naselja, koja se i službeno smatraju takvima, tj. koja su obuhvaćena republičkim propisima o područjima općina, u kojima se navode službena imena mjesta. Prema tim propisima popisivano je stanovništvo i naselja pri kojima su onda registrirane promjene u imenima mjesta. Prema tim propisima sastav-

¹ Izdanje Saveznoga zavoda za statistiku, Beograd 1973, str. XVI, citira se kao Popis 71. U trećem dijelu te knjige registrirane su sve promjene u sastavu i imenima mjesta u razdoblju od 1963. do 1970. godine. Promjene od 1948. do 1963. registrirane su u trećem dijelu *Knjige X, Stanovništvo i domaćinstva u 1948, 1953. i 1961, Rezultati za naselja, Popis stanovništva 1961*, citira se kao Popis 61.

² Termin *ojkonim* znači »ime naselja, naseljenoga mjesta«, a načinjen je prema grčkom *oikos*, »dom, kuća« i *onoma* »ime«.

ljani su i imenici naseljenih mjesta u Jugoslaviji, koji se tako mogu smatrati službenim popisom mjesta. Osim toga, praktično značenje tih ojkonima mnogo je veće od imena naselja koja nemaju takav status, kao što su npr. zaseoci, mahale, naselja kao dijelovi gradova itd.

Jedan je od razloga što se polazi od službenih akata i u tome što je inače u svakom pojedinom primjeru teško reći što je naseljeno mjesto, samostalno naselje, a što nesamostalno naselje, dio naseljenog mjesta. To se može ilustrirati podacima o službeno utvrđenom broju mjesta od 1948. do 1963. godine u Hrvatskoj i u Jugoslaviji:

	1948.	1953.	1958.	1961.	1963.
Hrvatska	12 044	6 704	6 088	6 078	6 745
Jugoslavija	34 237	28 045	27 995	27 957	27 755. ³

Kako se vidi, godine 1948. »izbrojeno« je u Hrvatskoj gotovo dvostruko više mjesta, samostalnih naselja, nego pet godina poslije. Jasno je da je do takve razlike došlo zbog različita shvaćanja što se ima smatrati samostalnim naseljem, a što ne. U drugim republikama manje je takvih razlika, ali broj nije zanemarljiv. U Jugoslaviji se još uvijek ne primjenjuje jedinstvena definicija naseljenoga mjesta, samostalnoga naselja. Evo što se o tome kaže u *Knjizi X Popisa 1971.*:

»U Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji primenjuje se opšta definicija naselja koja glasi: 'Naselje je antropogeografska teritorijalna jedinica posebnog imena (bez obzira na broj kuća)'. U Sloveniji je naselje definisano kao zbijena ili razbijena grupa kuća koja obuhvata naseljenu geografsku jedinicu sa zajedničkim imenom i numeracijom kuća koja počinje rednim brojem jedan i teče do posljednjeg broja kuće u celoj grupi. Svako ovakvo opredeljeno naselje ima zvanično ime koje je navedeno u Zakonu o upravnoj podeli Socijalističke Republike Slovenije. U Hrvatskoj i Srbiji bila je primenjena definicija po kojoj je naselje svako nastanjeno mesto s posebnim imenom, s tim što su 'samostalnim naseljima' smatrana naselja koja imaju svoju posebnu teritoriju (atar), a 'nesamostalnim' ona koja se nalaze na ataru nekog samostalnog naselja. Prema ovoj definiciji samostalna su naselja: gradovi, varoši, trgovišta, sela i samostalne naseobine (kolonije)⁴.«

Definicija koja se primjenjuje u tri prve navedene republike statistička je definicija uvedena 1952. godine.

Novi ojkonomi nastaju:

A — pri imenovanju naselja koja nastaju osnivanjem, tj. koja prije nisu postojala ni u kojem obliku;

B — imenovanjem naselja koja se pojavljuju kao nova pri promjeni sastava naselja;

C — pri preimenovanjima naselja pri čemu nema promjena u sastavu kao kod B.

³ Popis 71, str. XVI.

⁴ Popis 61, str. XVIII.

A. Imenovanje novih naselja nastalih osnivanjem

U registrima od 1963. i 1971. malo je evidentiranih novih naselja koja su nastala osnivanjem, tj. koja nisu prije postojala ni u kojem obliku, npr. kao dio drugoga mjesta. Nađena su dva. (U potpunosti su iscrpeni registri samo od slova A do C, a dalje samo djelomično.) Navodimo ih: »*Novi Bešinci, novo naselje nastalo izgradnjom na delu atara naselja Bešinci*«⁵ i »*Novi Štitnjak, novo naselje nastalo izgradnjom na delu atara naselja Štitnjak*«. Poznato je da je više mjesta nastalo na takav način u novije vrijeme, npr. Novi Travnik, Nova Gorica, ali o tome ne postoji jedinstvena evidencija.

Sva četiri navedena primjera pokazuju isti obrazac imenovanja: dobivena su složena imena na taj način što je imenu starijega susjednoga mjesta, na čijem području — dva prva primjera — i nastaje novo mjesto, dodan atribut, pridjev *novi, nova* kao član diferencijacije. Taj se odnos može prikazati formulom:

$$\text{Novi/Nova} + \text{staro ime} : \phi + \text{staro ime}^5.$$

Tako malo primjera ne omogućuje nam da izvodimo zaključke veće važnosti. Na sreću za jedno manje područje u Hrvatskoj, Međimurje, postoji dragocjena građa o postanku novih naselja u razdoblju od 1921. do 1941.⁷ Autor navodi 36 mjesta koja su u navedenom razdoblju nastala u Međimurju. Četiri su uzorka po kojima su imenovana.

1. Najčešće po rudinama, odnosno po starim majurima na kojima su mjesta nastala, i to 18 po rudinama i 9 po majurima, ukupno 27 mjesta, dakle više od 2/3. Primjeri: *Boleslava, Brodec, Celine, Komparija, Pitomača, Zakulnik* itd. po rudini; *Črna Mlaka, Kraljevec Marof, Mali Rok* itd. po majuru.

2. Iza mjesta koja su imenovana po imenu zemljišta na kojem je mjesto osnovano slijede po brojnosti, iako znatno manjoj, mjesta koja su dobila ime po antroponimu, i to po imenu, prezimenu ili nadimku prvoga naseljenika, npr. *Ekolovec* po nadimku Ekola, *Jendrašiček* po istovjetnom nadimku, *Kvitrovec* po prezimenu Kviter, *Mačkovec* po prezimenu Maček.

3. Tri su sela dobila ime prema starijim susjednim mjestima, i to tako da je u dva primjera imenu starijega naselja dodan atribut kao član diferencijacije, a u službi deskripcije: *Gornji Kuršanec, Novi Donji Hrašćan*, a trećem imenica: *Križopotje-Dragoslavec*, prema susjednome starijem mjestu Dragoslavec i križanju putova.

⁵ Za primjere iz naprijed navedenih registara neće se dalje navoditi da su uzeti odande, a lako se mogu naći po abecedi.

⁶ O jezičnoj strukturi toponima u nas piše Petar Šimunović: *Struktura naziva u regiji*, *Onomastica jugoslavica*, 2, str. 12—28.

⁷ F. Šafarić, *Postanak nekih imena novoosnovanih mjesta u Međimurju*, *Filologija*, 5, Zagreb, 1967, 169—174.

B. Imenovanje mjesta nastalih promjenama u njihovu sastavu

Formalno nova mjesta nastaju određenim promjenama u sastavu samostalnih mjesta, naselja. Te se promjene događaju postupkom koji je zakonom propisan. Mjesta koja nastaju promjenama u njihovu sastavu mogu se podijeliti u dva dijela: 1. mjesta koja nastaju spajanjem prije samostalnih ili nesamostalnih naselja i 2. mjesta koja nastaju cijepanjem naselja na dva ili više (rijetko) posebnih mjesta ili izdvajanjem dijela mjesta i njegovim proglašavanjem za posebno mjesto, samostalno naselje.⁸

1. Imenovanje mjesta nastalih spajanjem više naselja

Spajaju se obično dva, rjeđe tri, prije samostalna naselja u jedno novo, dva ili više nesamostalnih naselja izdvojenih iz samostalnih naselja i priključuje se samostalnom naselju, nesamostalno naselje ili više njih izdvojenih iz drugih samostalnih naselja.

Relativno je često spajanje dvaju mjesta koja su u višečlanom imenu imala isti član identifikacije, a diferencirala su se atributom jer takva mjesta obično čine cjelinu prema trećim mjestima. Ime je novoga mjesta zajednički član iz starih imena, npr. »Bedečkovčina, nastalo spajanjem ranije samostalnih naselja Donja Bedekovčina i Gornja Bedekovčina koja su ukinuta«.

U skupini mjesta koja su nastala spajanjem naselja s posve različitim imenima tri su uzorka imenovanja.

a. Novoformirano mjesto dobiva i posve novo ime koje nema veze ni s jednim od imena naselja koja se spajaju. Iz građe nije moguće utvrditi prema čemu se imenuju mjesta. Zaključujući po analogiji prema nekim poznatim primjerima, može se pretpostaviti da je ime dano tako formiranom naselju zapravo starije zajedničko ime za ta naselja kada se uzimaju kao cjelina, tj. ta su se naselja i prije uzimala kao jedna cjelina, jedno mjesto, a njegovi su se dijelovi uzimali u određenom razdoblju kao samostalna naselja. Primjer: »Mrkonjići (Rogatica), sa naseljem Oprašići spojeno u naselje Borika«.

b. Uzima se, redovno nešto modificirano, ime jednoga od naselja koja se spajaju: »Brižine, sa naseljima Lučine, Pađani i Gračac-Grad, spojeno u naselje Gračac«, »Brloška Dubrava, nastalo spajanjem delova Dubrava Brloška, Kavurići i Tukljace izdvojenih iz naselja Brlog i proglašeno za samostalno naselje«. U ovu skupinu idu primjeri kada se spajanje uzima kao pripajanje jednoga mjesta drugome. To je obično tako kada je jedno od mjesta veće, odnosno sjedište društveno-političke zajednice i sl., npr. »Blaca (Solin), priključeno naselju Split«. Poznat je primjer takva spajanja Rijeke i Sušaka.

⁸ O tome pišu N. Penezić i M. Ban: Promene u sastavu i nazivima naselja, Cvijićev zbornik, 463—472.

Ima i primjera da se zajedničkome članu identifikacije dodaje novi član diferencijacije: »Križ Kamenica, nastalo spajanjem ranije samostalnih naselja Donja Kamenica i Gornja Kamenica«.

c. Treći je uzorak loše rješenje: novo ime nije se moglo naći, ni jedno od mjesta nije se moglo nametnuti, pa novo mjesto dobiva ime složeno od imena prije samostalnih naselja. Iz novijega vremena nisam našao primjer iz Hrvatske, stoga navodim jedan iz Slovenije: »Hrastje i Mota spojeno u *Hrastje-Mota*«. Nešto je drukčiji poznati primjer iz Hrvatskog zagorja, naime *Zlatar-Bistrica*, iako bi svatko, sudeći po imenu, tako zaključio. Međutim, ovdje se radi o preimenovanju sela (? , *Brezovec*) prema imenima dvaju većih mjesta kojima je to selo bila željeznička stanica.

Slično se postupa i pri spajanju dijelova naselja koja su izdvojena iz različitih postojećih mjesta u jedno novo mjesto, npr. »Cerej, nastalo spajanjem delova izdvojenih iz naselja Hrvatini i Premančan i proglašeno za samostalno naselje«.

2. Imenovanje mjesta nastalih cijepanjem postojećih i izdvajanjem iz postojećih

a. Kada se postojeće mjesto cijepa na dva dijela od kojih se svako proglašava samostalnim, obično se novonastala mjesta imenuju tako da dobiju složeno ime u kojem je član identifikacije ime staroga mjesta koje se cijepalo, a kojemu se dodaje član diferencijacije, atribut, npr. *donji*, *gornji*. To je suprotan postupak od onoga pri spajanju dvaju mjesta s istim planom identifikacije. Primjer: »Žlebec, ukinuto i podeljeno u dva naselja *Žlebec Gorički* i *Žlebec Puščanski*«.

b. U ne maloj skupini primjera ne govori se o cijepanju mjesta, već o izdvajanju dijela mjesta. Većinom se navodi da je riječ o izdvajanju istoimenoga dijela, tj. novoformirano mjesto zadržava ime koje je imalo kao nesamostalno naselje, dio većega mjesta. Tako su npr. izdvojeni *Blanje* i *Bockovac* iz mjesta *Gložđe*.

Ima primjera da nije navedeno radi li se o izdvajanju istoimenoga dijela, ali se i za neke od njih može to pretpostaviti, kao u primjeru: »Dramalj, nastalo izdvajanjem dela iz naselja *Crikvenica* i proglašeno za samostalno naselje«. U primjeru: »Donja Krčina, nastalo posle 1961. iz dela naselja *Krčina*« i sličnima novonastala mjesta dobila su ime po uzorku $\phi + ime \rightarrow atribut + ime$. Vjerojatno se i tu radi o izdvajanju istoimenoga dijela mjesta. Ako ostali dio mjesta, vjerojatno veći, koji se i dalje zove *Krčina*, ima u narodu također atribut, a koji nije uzet u službeno ime, sada mjesta s drukčijim sastavom, dobili smo loše rješenje.

Rijetki su primjeri, a neobično je da ih uopće i ima, gdje novonastalo mjesto pri izdvajanju nosi ime koje je u dvočlanom imenu mjesta, iz kojega je novo mjesto izdvojeno, bilo član identifikacije, npr. »Srebrenik, nastalo izdvajanjem dela iz naselja Donji Srebrenik i proglašeno za samostalno naselje«. Naravno, razlika je između ta dva tipa relativna, ali je gledište u drugom neobično.

U primjeru »Podgorje Stubičko, ukinuto i podjeljeno u naselje Donja Podgora i Gornja Podgora« i sličnima imamo i modifikaciju člana identifikacije.

C. Preimenovanja

Preimenovanja možemo podijeliti u tri glavne skupine: I. preimenovanja kojima je uzrok dotadašnji ojkonom, II. preimenovanja koja su izvršena radi toga da bi se mjesta nazvala u čast značajne osobe ili događaja; uvjetno bi se moglo reći da je »uzrok« novi ojkonom, i III. preimenovanja bez vidljiva uzroka ili cilja. Naravno, u konkretnoj situaciji uvijek je postojao neki uzrok ili cilj, objektivni ili subjektivni, ali se to samo na osnovi građe ne može odrediti. Poticaji objektivno i nisu bili, najvjerojatnije, tako značajni da je trebalo mjestu mijenjati ime. Ima primjera preimenovanja koji ulaze i u prvu i drugu skupinu, dakle ponekad je promjena bila motivirana s više poticaja.

I.

U prvoj skupini pet je tipova promjena:

1. izmjena stranih ojkonima,
2. izmjena pogrđnih, odnosno neprikladnih ojkonima,
3. izmjena ideološki — vjerski, politički, nacionalno — obilježenih ojkonima,
4. izmjena ojkonima istoga lika radi otklanjanja istoimenosti, i
5. izmjena ojkonima radi ispravljanja pogrešaka u njegovu liku.

1. *Izmjena stranih ojkonima*

a. Od 1945. do 1953. godine priključena su Jugoslaviji povijesna slavenska etnička područja (Istra, Zadar), koja su prije bila izvan njezinih granica. Trebalo je odrediti naša službena imena mjestima tih područja. Naravno, ta su mjesta imala, osim rijetkih izuzetaka, oduvijek i naša, hrvatska i slovenska imena u narodu, upotrebljavana su u određenim razdobljima u prošlosti i kao službena, ali ih je sada trebalo nanovo kodificirati. Za Istru učinjeno je to u djelu »Cadastre national de l' Istrie«, koje je izdao Jadranski institut u Sušaku 1946. godine, u redakciji J. Roglića, R. Maixnera, L. Čermelja, M. Gržetića i I. Pucića. O postupku pri utvrđivanju ojkonima ne kaže se u dje-

lu ništa, a i inače o tome nije pisano, dok se objašnjava postupak pri utvrđivanju prezimena. Prema informaciji koju mi je dao dr J. Roglič, jedan od redaktora djela, nastojalo se uzeti uobičajeni naš oblik ojkonima, a, ako nije bilo našega imena, uziman je onakav kakav bi trebao biti, npr. ime se prevodilo s talijanskoga na naš jezik. Ipak se u nekim pojedinim primjerima odstupilo od navedenih načela. Poznat je primjer grada Pule: naš je oblik *Pulj*, a prema tal. *Pola* uzeto je *Pula*. Do odstupanja dolazilo je i kasnije.

b. Druga je vrsta stranih ojkonima koji su mijenjani ojkonimi uvedeni za okupacije. Normalno, po oslobođenju vraćena su naša imena. Međutim, ni o tome nema evidencije. Neke su od tih izmjena provedene kasnije, pa su registrirane u Popisu 61, kao npr. u Sloveniji: »Puterhof, raniji naziv naselja Jelendol«, »Marengerg, raniji naziv naselja Radlje ob Dravi«. Nema primjera iz Hrvatske.

2. Izmjena pogrđnih i neprikladnih ojkonima

Promjena pogrđnih ojkonima bilo je i u daljoj povijesti naših mjesta. Tako se današnji Martinec kod Križevaca zvao nekada *Šćerbakovec*, odnosno *Šćerbakovo* ili *Šerbakovec*.⁹ Poslije je (19. st.?) dobio ime *Sveti Martin*, prema čemu je iza 1948. g. načinjen današnji ojkonim. Godine 1925. dotadašnje *Kozlo* kod Zadra prozvano je u povodu 1000. obljetnice kralja Tomislava *Tomislavac*.¹⁰ U tom primjeru imali smo dva povoda za izmjenu ojkonima. Poznat je i primjer sela Davor, koje se u vrijeme kada je u njemu rođen Reljković zvalo *Svinjar*.

Iza 1948. godine iz Hrvatske nema mnogo primjera. Jedan je od njih promjena *Svrzigaće* u *Požeški Milanovac*. Rješenje nije zgodno zbog dvočlanosti imena. U većini primjera s područja cijele Jugoslavije novi ojkonim kojim se zamjenjuje stari izveden je od antroponima, kao i u navedenom primjeru. Vjerojatno se tako nazivao dio mjesta ili je to bilo drugo ime mjesta.

Da li se ojkonim Crna Vlast, koji ima i svoju zanimljivu povijest postanka,¹¹ osjećao pogrđnim ili neprikladnim iz kakvih drugih razloga ne može se sa strane reći. Zamijenjen je sa *Gornje Vrhovine*, što također nije najbolje rješenje (dvočlanost, djelomično homonimnost). Neprikladni su bili ojkonimi npr. *Novo-Plašički Vinogradi*, zamijenjeno sa *Gornja Ploščica*, *Branjin Vrh-Šećerana* promijenjeno u *Šećerana*, što također nije najzgodnije.

⁹ Podatke za starija razdoblja daje V. Sabljar u svojem *Miestopisnome rječniku kraljevinah Dalmacije, Hèrvatske i Slavonije* iz 1866. godine.

¹⁰ P. Šimunović, *Mehrnamigkeit geographischer Objekte und Sprachgrenzen*, u tisku za *Zeitschrift für slavische Philologie*.

¹¹ P. Šimunović, n. dj.

3. Izmjena ojkonima ideološki obilježenih

i. *Religiozno obilježje*. To je najveća skupina ojkonima koja je promijenjena. Već je naveden primjer kod kojega smo u daljoj prošlosti imali promjenu pogrđnoga imena u religiozno obilježeno. Primjera promjena starijeg imena u ojkonim religiozno obilježen bilo je u starijim razdobljima više, npr. *Žabno* u *Sveti Ivan*, danas opet *Žabno*, *Gornja Zelina* također u *Sveti Ivan*, danas *Zelina* itd.

Vjerski obilježen elemenat većinom je pridjev *svet*, zatim pridjev *katolički*, ime *Marija*. Ima i nekih pojedinačnih primjera, npr. *Biskup* (promijenjeno u *Krupec*). U Jugoslaviji ima i danas tridesetak mjesta koja su u ojkonimu zadržala vjerski elemenat, npr. *Sv. Andrija* (Vis), *Sv. Barbara* (Škofja Loka), *Sveta Petka* (Skoplje), *Sveti Stefan* (Budva). U popisu 61 navedeno je i novo mjesto koje je dobilo ime s takvim obilježjem: »Cesta, sa naseljem Male Žablje i Plače spojeno u naselje Sv. Križ«, ali toga mjesta u Imeniku 73 nema.

Nekoliko je uzoraka u ovom preimenovanju, tj. u izboru novoga ojkonima u razdoblju od 1948. godine.

a. Vrlo često ispušta se samo atribut, *Sveta*, *Sveti*, *Sv.*, a kao novo ime mjesta ostaje stari član identifikacije, obično osobno ime. Tako je promijenjeno *Sv. Nedjelja* (Hvar, Vis, Zagreb) u *Nedjelja*, *Sveta Ana* (Đurđevac) u *Ana*, *Sveti Petar* (Cres, Opatija) u *Petar*, *Sveti Ivan* (Krk, Poreč, Buje, Buzet) u *Ivan* itd. O neprikladnosti takvih ojkonima koji su oblikom jednaki osobnim imenima već je pisano u nas.¹² Oni, s jedne strane, ispadaju potpuno iz naših toponimijskih sustava, a, s druge strane, u svakodnevnom životu dolazi do različitih kolizija, smiješnih i nepriličnih situacija. S malo više brige i pažnje za ta pitanja, uz savjetovanje sa stručnjakom za jezik, mogla su se naći mnogo bolja i prikladnija rješenja, kao što će to pokazati primjeri iz iduće točke. Osim toga, i neka od tih mjesta imala su prije i druga, narodna imena, npr. *Sv. Nedjelja* kod Zagreba bila je *Nedelščak* (veoma lijepo ime) pa *Crkveno selo* i *Savski brijeg*, i ta su se imena mogla vratiti, što je to i učinjeno u nekim primjerima (*Žabno*, *Čvrstec*, *Orehovec*).

U primjerima kao *Sv. Križ Dravski*, što je promijenjeno u *Dravski*, *Marija Čreta* u *Čreta*, *Marija Širje* u *Širje* — postupak je bio isti, tj. ispušten je član vjerski obilježen, ali je rezultat drukčiji jer je sada izostavljeni dio bio — osobno ime.

b. Stari se ojkonim modificira, odnosno novi se izvodi od staroga. U manjem broju primjera novi ojkonim izveden je od osobnoga imena koje je bilo sastavni dio prijašnjega imena. Već je spomenut *Martinec*, novo ime mjesta koje se zvalo *Sveti Martin*. Taj je uzorak poznat iz starijih vremena, npr. *Peteranec* prema crkvi sv. Petra, *Đurđevac* prema crkvi posvećenoj sv. Juraju,

¹² A. Šojat, O nazivima mjesta prema imenima svetaca, Jezik, VII, 21—23.

Durđu itd. Isti postupak, ali s drugim tvorbenim uzorkom, imamo pri promjeni *Sv. Juraj* u *Jurjevo*. Ta dva tvorbeni uzorka, od kojih je prvi stariji, a drugi mlađi, mogu se preporučiti za tvorbu ojkonima jer se uklapaju u toponimijski sustav.

c. Novi ojkonim po izrazu nema veze sa starim. Preimenovanja toga tipa bila su dosta česta. Iz građe ne može se zaključiti prema čemu je dano novo ime i ne mogu se naći zajedničke crte. Može se pretpostaviti da su, u većini primjera, novi ojkonimi bili toponimi lokalnoga značenja, imena dijelova mjesta, najvjerojatnije središnjega, gdje se obično nalazi škola, mjesni ured, trgovine itd. Tako je promijenjeno *Begej Sveti Đurađ* u *Žitište*, *Sv. Mihajlo* u *Lokve*, *Sv. Jakov Šiljavica* u *Jadranovo* itd. (U zadnjem primjeru rješenje nam se ne čini baš najsretnijim jer je u imenu postojao dio koji je prije bio ime mjesta.)

ii. *Politički uzroci preimenovanjima*. a. Skupini mjesta kojima je mijenjano ime bilo je ono nacionalno obilježeno, i to — ako uzmemo u obzir područje cijele Jugoslavije — kao hrvatsko, odnosno katoličko, srpsko, muslimansko itd., atributom uz imenicu. Kako vidimo, prepletalo se vjersko i nacionalno obilježje. U većini primjera mjesta su preimenovana tako da je atribut koji je nosio nacionalno obilježje zamijenjen kojim drugim atributom, obično u službi deskripcije, npr. atributima *donji*, *gornji*, *mali*. (Isti postupak vidjeli smo već u prethodnoj točki.) Tako je promijenjeno *Bukovica Katolička* u *Bukovica Velika*, *Bukovica Muslimanska* u *Bukovica Donja*, *Bukovica Srpska* kraj Dervente u *Bukovica Mala*, a istoimeno mjesto kraj Vlasenice u *Bukovica Gornja*. U nekoliko primjera po dva su takva mjesta s istim članom identifikacije spojena u jedno, imamo dakle uzorak koji ulazi u poglavlje A. Spojeno je npr. *Hrvatska Neuzina* i *Srpska Neuzina* u *Neuzina*, *Breške Hrvatske* i *Breške Muslimanske* u *Breške*. Kao zanimljivost navodim promjenu *Islamovac Muslimanski* u *Gornji Islamovac*.

Ni preimenovanje mjesta s nacionalno obilježenim imenima nije provedeno dosljedno. I danas postoje mjesta s imenima: *Hrvatsko Selo* (Vrginmost), *Hrvaški brod* (Novo mesto), *Srpske Moravice* (Vrbovsko), *Srpski Babuš* (Uroševac), *Katoličko Selišće* (Kutina) itd.

b. Druga je skupina preimenovanja gdje je stari ojkonim bio na neki drugi način politički obilježen. Nova se imena ovdje biraju kao i u prethodnim skupinama. Na primjer, promijenjeno je *Aleksandrovac* u *Zlokuće*, *Adolfovac* u *Zvonimirovac*, *Emanuilovac* u *Šumerak*.

4. *Preimenovanja uvjetovana istoimenošću*

U Sloveniji je, sudeći prema Popisu 61, u razdoblju od 1948. do 1961. izvršen čitav niz sustavnih preimenovanja da bi se izbjegla istoimenost.

U Hrvatskoj i inače na hrvatsko-srpskom jezičnom području, a gdje su preimenovanja iz ove skupine bila pojedinačna, istoimenost se u pravilu uklanja dodavanjem pridjeva. U većini oni lokaliziraju, npr. pri promjenama *Bistrica* u *Bistrica Moračka*, *Purga* u *Purga Lepoglavska*. Manje su u službi deskripcije, kao pri preimenovanjima *Novo Selo* u *Novo Selo na Dravi* i drugo istoimeno mjesto u *Novo Selo-Rok*, *Karaula* u *Han Karula*.

Ima, međutim, primjera da je istoimenost povećana. Tako je preimenovano *Bare Rudnik* u *Bare*, a tako se zove više od 20 mjesta, *Breza Rudnik* u *Breza*, *Bukevje Zelinsko* u *Bukevje* i sl.

Pitanje je da li su preimenovanja u takvim primjerima, sa sintagmama koje se u stvari nikada ili rijetko upotrebljavaju, uopće svrsishodna. Možda su one imale određenog smisla prije uvođenja poštanskoga broja, ali nakon njega za poštanski su promet izlišne. U administrativnom pogledu obično se i tako navodi općina, odnosno može se uvijek navesti kada je to potrebno. Što se ekonomičnosti tiče, sintagma *Bregi Koprivnički* nije ništa ekonomičnija od sintagma *Bregi (Koprivnica)* ili *Bregi kod Koprivnice*, a u svakodnevnom životu govori se samo *Bregi* u tome kraju, kao i za *Brege Posavske* u ivanićgradskoj okolici.

5. Ispravljanje oblika ojkonima

Pri preimenovanjima brojni su primjeri, a od 1963. g. i najbrojniji, koji se svode na ispravljanje lika ojkonima. U takvim primjerima može biti riječ o drukčijoj, novoj interpretaciji glasovnoga sastava ojkonima u narodu, govoru kraja, o prilagođivanju stvarnom glasovnom liku ojkonima u narodu, o uzimanju drugoga lika ojkonima, npr. lika s drugom dijalektnom bazom; može biti riječ o prilagođivanju ojkonima pravilima književnoga jezika, o »popravljanju« »pogrešnih« imena; može se promjena pisanja oblika zasnivati na promjeni pravopisa itd.¹³ U svakom pojedinom primjeru ispravljanja teško je samo na temelju usporedbe starijega i novoga oblika reći o čemu je riječ. Katkad se ispravlja samo tiskarska pogreška, ali i to statistički ulazi u evidenciju kao promjena imena.

¹³ Navodimo, po slobodnom izboru, nekoliko radova o tome problemu: M. Rešetar, *Spljet ili Split*, Sloboda, VII, br. 78, Split, 1911; M. Kombol, *Selca, a ne Selce*, Hrvatski jezik, 6—7; M. Hraste, *O imenima mesta u Dalmaciji*, Naš jezik, VI, Beograd, 1936, 9—10; A. Nametak, Gubljenje pluralnih oblika u nazivima mjesta, Jezič, IV, 113—115; P. Šimunović, *Singularizacija pluralnih toponima na Braču i drugim dalmatinskim otocima*, Symbolae philologiae in honorem Witoldi Toszycki, Warszawa, 1968, str. 354—358; A. Peco, *Oblici toponima u književnom jeziku*, Naš jezik, 11, 234—248, A. Šojat, *O uključivanju dijalekatskih imena u književni jezik*, Jezič, XXII, 25—30; S. Težak, *O poštokavljanju mjesnih imena i prezimena*, Jezič, XXII, 18—25, D. Alerić, *O potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena*, Jezič, XXII, 5—17. i »Ponovno o potrebi . . .«, Jezič, XXII, 80—89; S. Babić, *Prezimenska, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezič, XXIII, 139—144; B. Milanović, *O obliku i deklinaciji imena mesta tipa Bošnjane, Ribare u savremenom književnom jeziku*, Naš jezik, 13, 3—5; S. Georgijević, *Imena mesta SR Srbije, njihovi etnici i ktetici*, Niš, 1975.

a. Gramatička je konverzija česta među ovim promjenama. Dosta je pisano o problemu singularizacije pa navodim samo poznate primjere promjena: *Blaca* u *Blace* (Metković), *Selca* u *Selce* (Crikvenica), *Nerežišća* u *Nerežišće* (Brač). Ta preimenovanja nisu opravdana. Ima primjera zamjenjivanja pokrajinskoga množinskoga oblika književnim, *Crničane* u *Crničani* itd. O tome je vođena diskusija i u novije vrijeme i prevladalo je mišljenje da to nije potrebno.¹⁴

Registrirani su i primjeri ponovne pluralizacije, npr. *Čičevac* u *Čičevci*.

Susreću se i različite konverzije sufikasa, kao u ova dva primjera: *Ivančević* u *Ivančevo* (ević/ev), *Dragovljevići* u *Dragovići* (oljev/ov).

b. Veoma su različite fonološke konverzije, a češće su u vezi s nekim određenim fonemima, odnosno fonemskim skupinama, što je uvjetovano dijalektnim granicama, izoglosama koje prolaze mimo danoga mjesta ili čak kroz njega, uvjetovano je poštokavljivanjem itd. Obične su tako promjene u vezi s vokalom *i* (promijenjeno je *Brnjčani* u *Brnjčani*, *Vujinovići* u *Vujnoviči* . . .), suglasnicima: *l* (promijenjeno *Babin dol* u *Babin do*, *Ladevci* u *Vladevci* . . .), *h* (promijenjeno *Crn Vrv* u *Crni Vrh* . . .), *r* (promijenjeno *Hrnjevac* u *Hranjevac*, *Graberc* u *Grabrc* . . .), palatalnim afrikatama (promijenjeno *Baćina* u *Baćina*, ali postoji i dalje jedna *Baćina* uz tri *Baćine*) itd.

Promjenu u pisanju imamo pri preimenovanju *Guci* u *Gudci* i sl.

Pri preimenovanju *Gornji Kamenščak* u *Zgornji Kamenščak* imamo promjenu jezika.

Primjer ispravka tiskarske pogreške imamo u promjeni *Donji Dubovi* u *Donji Dubovik*.

II. I m e n o v a n j e m j e s t a p o z n a č a j n i m o s o b a m a

Imenovanjem mjesta prema značajnim osobama nastala je manja skupina preimenovanja, koja se od ostalih razlikuju po tome što im uzrok nije povezan sa starim ojkonomom, iako se i taj uzrok može pridružiti, tj. u pojedinim primjerima preimenovanja imamo po više poticaja. Takav smo već primjer iz nešto dalje prošlosti naveli (promjena *Kozlo* u *Tomislavac*). Iz novijega vremena mogu biti primjeri promjene *Caribrod* u *Dimitrovgrad*, *Petrovgrad*, još prije *Veliki Bečkerek*, u *Zrenjanin*, *Novo Naselje br. 1* u *Radičević*, *Čikerija* u *Radičević*, *Mečkovac* u *Ilićevo*, *Gornji Žabari* u *Pelagićevo* itd. Primjeri samo s jednim poticajem mogu biti preimenovanja *Darosava* u *Partizani*, *Drežnica* u *Partizanska Drežnica*. Promjene od oslobođenja do 1948. nisu evidentirane, ali tu ima poznatih primjera, kao što su preimenovanja *Podgorica* u *Titograd*, *Korenica* u *Titova Korenica* itd.

¹⁴ S. Babić, n. dj.

Potrebno je još nešto reći o odnosu ojkonima i antroponima, ovaj put prezimena. Prezimena dolaze kao ojkonimi, većinom u množini. Ipak bolje je izbjegavati takve nove ojkonime i može se preporučiti da se postupa kao u nekim primjerima navedenim naprijed po uzorku:

Pelagićevo, Ilićevo, tj. bolje je praviti ojkonim od pridjeva nego od samoga prezimena. Međutim, dok se primjeri kao *Radičević* još i mogu podnijeti jer u sustavu postoji takav uzorak (*Perković* itd.), ni u kom se slučaju ne bi smjelo dogoditi da ime nekoga mjesta bude jednako s imenom i prezimenom osobe, kao što je to u ojkonima *Svetozar Miletić* i *Aleksa Šantić*. Bolje bi bilo *Miletićevo* i *Šantićevo*.

III. Preimenovanja bez vidljiva uzroka

Izvan navedene sheme ostaje skupina preimenovanja gdje je teško reći zbog čega je došlo do promjene, iako se možemo domišljati. Razlozi su, vjerojatno, u stvarnoj situaciji na terenu. Preimenovano je tako *Mikšići* u *Kudići*, *Duga Njiva* u *Radnička Kolonija*, *Čelina* u *Jasik*, *Dobra Bukovska* u *Mala Dobra*, *Donji Dolac* u *Primorski Dolac* itd.

Zaključak

Zaključci koji se mogu preporučiti, bilo da su to općetoponomastička načela, bilo da proizlaze iz razmatranja u ovome članku, bili bi:

1. Ako je ojkonim ustaljen, ne bi ga trebalo mijenjati.
2. Kada se ojkonim ipak mijenja, potrebno je težiti da se uzme onaj oblik koji je uobičajen u njegovoj okolini (s nužnim književnim fonološkim supstitucijama).
3. Ako se neko mjesto želi imenovati u čast neke značajne osobe, ojkonime izvedene od imena tih osoba treba davati novim naseljima.
4. Pri stvaranju ojkonima od antroponima najbolje je postupiti po uzorku: *Svetozarevo, Pelagićevo, Jurjevo, Martinec, Tomislavac*.
5. Ako se želi neko starije mjesto imenovati prema nekoj značajnoj osobi, onda po uzroku: *Partiznaska Drežnica, Titova Korenica, Titograd* (ili *Titograd*).
6. Kada se izdvaja dio mjesta, najbolje je zadržati njegovo staro ime koje je imao kao nesamostalno naselje.
7. Pri spajanju naselja u jedno novo mjesto najbolje je uzeti skupno ime za ta naselja, ako postoji. Ako ne postoji skupno ime, može se uzeti ime važni-

jega dijela, naselja. Može se i načiniti i složeno ime prema imenima dvaju naselja koja čine mjesto, i to tako da jedno ime bude član identifikacije, a drugo član diferencijacije. Npr. prema Belovar-Moravče moglo bi se načiniti bolje ime: *Moravački Belovar* ili *Belovarsko Moravče*, prema *Brcković-Draga* — *Brckovićeva Draga*, prema *Bokšić-lug* — *Bokšićki Lug* itd.

8. Potrebno je izbjegavati višečlana imena.

Kao opći zaključak može se reći da je imenovanju i preimenovanju mjesta potrebno vrlo ozbiljno pristupiti, da je potrebno polaziti od stanja na terenu i savjetovati se sa širokim krugom stručnjaka, a posebno s lingvistima — onomastičarima i specijalistima za standardni jezik.

OBAVIJESNI JEZIK U DELEGATSKOMU SISTEMU

Ivan Milićević

Pisati (i govoriti) valja tako da nas drugi moraju (istaknuo I. M.) razumjeti, a ne samo da nas mogu razumjeti.

Sreten Živković

O nužnosti pravodobnoga, objektivnog i cjelovitog informiranja u samoupravnomu delegatskom sistemu u nas se — posebice u posljednje vrijeme — piše i govori veoma mnogo. Čine to sve naše društveno-političke razine, svi naši najvažniji društveni (državni) i partijski dokumenti i, sve učestalije, naša sredstva javnoga priopćavanja. Što je najvažnije, ne ostaje se na pukim konstatacijama i ocjenama, bile bi to inače prazne fraze, nego se ulazi u bit problema: traže se najprikladniji oblici, vrste i sredstva toga informiranja. Zapravo, nastoji se stvoriti takav društveni obavijesni sustav koji će pomoći da radnik (samoupravljač, delegat) ne ostane po strani i na marginama naših samoupravnih odnosa, da ne bude statist ili samo suputnik revolucionarne izgradnje novoga društva. Ipak, ne možemo biti potpuno zadovoljni, delegatsko je informiranje još uvijek opterećeno mnogim problemima; a jedan od gorućih je *jezik i stil* tekstova, najvećma izvještaja, što se namjenjuju i šalju delegatima.

Istina, govori se i piše i o tomu, ali odveć okolišavo, uopćeno, i u riječ-dvije. Čitamo i slušamo tako: *Treba pisati i govoriti kratko i svakomu razumljivo, Izvještaji ne smiju biti preopširni i nerazumljivi; i uglavnom ništa*